

PÁLYÁZATI BESZÁMOLÓ

Tavalyi novellapályázatunkra majd' ezer pályamű érkezett, a kritikapályázatra száz-hét. Az arány nem rossz, különösen, ha számba vesszük, hogy akkor huszonhárom novellát díjaztunk, illetve fogadtunk el közlésre, most viszont ennél több bírálatot: huszonhatot, és hozzá még négyet – feltételeesen. E szám – megítélésünk szerint – a kritikus pályázók kritikai érzékét dicséri.

Mindkét pályázat a szellemi keringés serkentésére szolgált. Ínségesnek találtuk a magyar novellatermést, ezért új tehetségeket kerestünk; rá akartuk beszélni az írókat e műfaj művelésére. Szerkesztői munkánk során gyakran előfordult, hogy fontos művek megbeszélésére nem találtunk embert – új bírálókat kerestünk, és kedvet akartunk csinálni a kritika művelésére.

Mégis, nagy a különbség a szépprózai és a kritikus versengés között. Noha a *Holmi* jórészt kritikusok szerkesztik, nem annyira kevélyek, hogy ne tudnák: a szépirodalmi alkotások onkifejlésére csekély a befolyásuk. Novellapályázatot akár lapunk indulásakor is hirdethettünk volna, hiszen feladatunknak azt tekintettük, hogy irodalmi irányzatoktól függetlenül lehetőségeink szerint rátaláljunk a legfontosabb és legjelentősebb művekre (a regény kivételével, mert komoly kételyeink vannak a modern regény folytatásokban való fogyaszthatóságával kapcsolatban) – arra, ami van. A kritikapályázathoz azonban meggyőződésünk szerint kellett az a két és fél esztendő, amely idő alatt bemutathattuk a közönségnek, hogy milyenek képzeljük a *Holmi*-bírálatot. Hiszen, miközben a kritikai műfaj és tárgy tekintetében szélesre tártuk a kapukat pályázati kiírásunkban, kimondatlanul arra számítottunk, hogy olyan szerzők pályáznak majd, akik lapunk rövid életű kritikai tradíciójával egyetértenek, s azt kívánják gazdagítani, illetve megújítani – vagy akár provokálni.

Valóban, milyenek képzeljük a *Holmi*-bírálatot? Noha folyóiratunk pontosan egyidős a magyar történelem legújabb kori nagy fordulatával, nem követjük a magunk területén azt a rossz szokást, hogy új naptárat vezetünk be. Nem felejtsük el, hogy a 70-es és 80-as évek magyar kultúráját színvonalas kritika jellemezte, s az olvasó kiválaszthatta magának azt a kritikust vagy azokat a kritikusokat, akiknek figyelt a véleményére. Mégis, az újítás feladatát és lehetőségét láttuk magunk előtt.

Noha folyóirat nem enyhítheti jelentősen az újabb magyar kritikai kultúra azon nagy baját, hogy hiányzik a gyorsan informáló, minden kulturális eseményre kiterjedő kritikai tudósítás, a napilapok *mindennapi*, terjedelmes kritikai rovata, mégis ambíciónk volt és maradt, hogy a tárgyyszerű tájékoztatás, ismertetés hányadát növeljük bírálatainkban. A különbséget azzal az aforizmával fejeztük ki, hogy míg az előző évtizedek színvonalas bírálata azokra az olvasókra számított, akik már olvasták a szóban forgó művet, a *Holmi* azokra számít, akik még nem. Magyarán, növelni akartuk a kritika szolgáltatásjellegét. Nemcsak a magas humán kultúra hagyományában álló művekről szolgálunk információkkal és véleményekkel, hanem az úgynevezett alacsony kultúra termékeiről is.

A racionálisan követhető, áttekinthető tervű, tárgyára szorítókozó s határozott elvű, illetve ítéletű bírálat eszményének szorgalmazásával a *műfaj*, tehát nem egyes színvonalas kritikusok meglévő, hanem a *kritika* kétségbe merült tekintélyének helyreállítására törekedtünk. Ebből következett, hogy – noha tájékoztatni akarunk kultúránk

minden jelentős eseményéről – igyekeztünk nem megalkudni a „kipipálás”, a feladat letudásának érdekében; előfordulhatott, hogy fontos műről nem vagy csak jókora késéssel jelent meg bíráló a *Holmi*-ban, mert nem találtunk megfelelő embert. Pályázatunkat is főképp azért hirdettük, hogy eztán inkább találjunk. Ebből következett az is, hogy nem a kritikuscéh névsorában gondolkodtunk: a *Holmi* Figyelő rovatában több író, művész, tudós és bölcselelő írása található, mint ahány főfoglalkozású kritikusé. Ugyanakkor állandóan keressük azokat az írástudókat, akiknek fő tehetsége kritikai természetű, akikben a magas nivójú érvelés képessége rendkívüli minőségérzékkel párosul, vagy megfordítva, a finom minőségérzékeléshez megfelelő argumentumokat találnak. Ezért is hirdettük meg pályázatunkat.

Újabb szempont, amely viszont szorosan összefügg a társadalmi változásokkal, hogy az *éles hangú* bíráló immár nem keveredhet rossz hírbe, a tárgyilagos megítélést senki sem vélelmezheti üldöztetésnek, és a perzekúció nem öltheti fel a bíráló álruháját. Rosszhiszemű vagy elfogult kritikát szándékunk és tudomásunk szerint nem közölünk, de a kíméletlent nem utasítottuk vissza, ha nem voltak ellenérveink. A figyelem a bíráló első kötelessége, a tapintat és a gyengédség viszont csak rokonszenves személyes tulajdona. Az elhallgatás és a kimondottnál élesebb hátsó gondolat pedig tapasztalatunk szerint a kritika legnagyobb veszedelmei közé tartozik. A más kultúráknál semmivel sem kevésbé versengő jellegű magyar kultúra elszokott a bíráló értékelés adott esetben kedvezőtlen mérlegének nyilvános hangoztatásától, s ha találkozott vele, okkal vagy ok nélkül személyes megtámadtatást látott benne, és sérelmi politikával válaszolt. A *Holmi*-kritikák nem kerülhetik el, hogy alkalomadtán bántsanak – sérteni, legjobban meggyőződésünk szerint, nem sértenek.

A műkritika létjogosultságáról való meggyőződés, komolyságának és tekintélyének helyreállítása ma korántsem magától értetődő. Erős irányzat foglal állást AZ INTERPRETÁCIÓ ELLEN (hogy Susan Sontag híres, 1964-es esszéjének címét idézzük), kiváló magyar kritikusok is nem kritikusnak tekintik magukat, vagy osztják Marcel Duchamp nézetét: „*nincs megoldás, mert nincs probléma*”. A kritika metakritikai elbizonytalanodásának, posztmodern frusztrációjának légkörére vall, hogy – ha nem tévedünk – az 1989 után induló folyóiratok közül a tudósok interdiszciplináris közösségének szóló recenzió-folyóirat, a *BUKSZ* kivételével egyedül a *Holmi* ambicionálta, hogy minél gazdagabb kritikarovattal szolgáljon – a művelt nagyközönség számára.

A kritika tekintélyének helyreállítása nem jelentheti azt a hiú igényt, hogy a kritikus ma az ízlés bírójának vagy a nagy felfedezőnek a szerepében tetszeleg. Az elsőben azért nem, mert a kulturális kámonok, értékrendek pluralizálódtak, a másodikban pedig azért nem, mert ami a vetekvő értékrendek között több mint egy évszázadon keresztül hagyományosan eligazíthatott, az *újdonság* ismerve és értéke, elveszítette vezető szerepét, nem érvényesítheti kizárólagosságigényét. Sem a tradíció, sem a modernség eszméje nem vezetheti biztos révbe a kritikát. A kritika tekintélyét egyedül a kritikán és kritikával végzett *munka* állíthatja helyre, az értelmezés – mindig szükségképp racionalizáló, sőt felvilágosító folyamat – *elvégzése*, problémák észlelése és megoldások keresése, új művek és események kontextusának *feltárása* és a kritikus saját kulturális kontextusával való megutköztetése, abba való beillesztése. A kritika tekintélyét *szerény* öntudata állíthatja helyre: keres és javaslatot tesz, nem kinyilatkoztat. De a szerénység nem relativizmus. A kritika tekintélyét végül a közönséggel való eleven párbeszéde állítja helyre; a párbeszédben érthetőségre és megértésre kell törekedni, valamint oda kell figyelni a másokra.

Ezeknek az eszményeknek a jegyében hirdettük meg pályázatunkat, ám a megítélésben nem érvényesítettük doktriner módon. A szerkesztőség tagjaiból álló héttagú bírálóbizottság – Domokos Mátyás, Fodor Géza, Radnóti Sándor, Réz Pál, Szalai Júlia, Várady Szabolcs, Závada Pál – *minden* tehetségre igyekezett fölfigyelni. Ígéretünk szerint – a kéziratokat megőrizzük és visszaküldjük – az *el nem fogadott pályaműveket* visszaszármaztattuk; ahol biztató jeleket láttunk, ott rövidebb-hosszabb kommentárral.

Két olyan pályázatot találtunk, amelyet megdicsérünk, de nem közlünk, mert más lapba valók; az egyik tehetséges színibírálat (Eger Veronika munkája), a másik történelmi szakkritika (Fogarassy László, Pozsony).

Néhány pályamű esetében átdolgozási javaslattal fogunk élni. Ezek olyan figyelemre méltó írások, amelyek *még* nem teljesen érettek megítélésünk szerint a publikációra, vagy jelen formájukban specializáltabbak annál, hogy *Holmi*-közlemények lehessenek. Jeligéik: *Jövevény, Mókus órs, Közös kincseink, Viva la musica.*

Közlésre fogadtuk el a következő pályamunkákat:

Bihari Péter: M. KIR. MINISZTERELNÖKOK TRAGÉDIÁI (Bárdossy László a népbírótság előtt, Kállay Miklós memoárja, Romsics Ignác Bethlen István-monográfiája)

Bodor Béla: AZ ANGYAL ÁRNYÉKA (AZ ISMERETLEN JÓZSEF ATTILA)

Csörsz Rumen István: „AZT HITTEM, HOGY JÓKEDVEM VAN”

(Vízöntő: Gitania express)

Dévény István (Luzern): NYOLCVAN ÉVVEL A „TEREMTŐ FEJLŐDÉS” UTÁN

(Bergson: TEREMTŐ FEJLŐDÉS)

Horkai Hörcher Ferenc: HÁZY ESZTER ÉS A KÁOSZ (Esterházy Péter: HAHN-HAHN GRÓFNŐ PILLANTÁSA)

Ifj. Janzer Frigyes: KÖLTŐNK ÉS KÓRJA (AZ ISMERETLEN JÓZSEF ATTILA)

Kronstein Gábor: NEMZETTUDAT – MÓDSZER ÁLTAL HOMÁLYOSAN

(Csepeli György: NEMZET ÁLTAL HOMÁLYOSAN)

ROBERT SILVERBERG, AVAGY AZ ILLEDELMES MÍTOSZ

(Silverberg: LORD VALENTINE KASTÉLYA)

Libisch Károly: IMA (YOSCK'O SEFFER, ALIAS SEFFER JÓZSEF NAGYLEMEZE)

Mohai V. Lajos: A MEGALÁZOTTAK ISKOLÁJA (Mirko Kovač: ÉGBÉLI JEGYESPÁR)

Retkes Attila: MONTEVERDI-MADRIGÁLOK (Capella Savaria)

Tamás Ferenc: HORROR GYERMEKEKNEK (Roald Dahl: SZOFI ÉS A HABÓ)

Talpai Tamás (London): ÜZENET... (Ferdinándy Mihály: BAKLOVAGOK)

Ujvárosi Emese: AZ ÉLET NEM JESIVA (Isaac Bashevis Singer: THE FAMILY MOSKAT)

Vörös István: SEM VÖRÖS, SEM FEKETE (Kemény István: TÉMÁK A ROKOKÓ-FILMBŐL)

Zalatnai Katalin: NÉGYKEZES SZERZŐI ÁTIRATOK (Bartók, Schönberg – Hauser Adrienne és Kocsis Zoltán előadásában)

És most következnek a díjak. A bírálóbizottság tizenegy pályaművet talált díjra érdemesnek, ám rendkívüli nehézségek elé került, amikor az eredeti kiírás szerint próbálta elrendezni a pályaműveket. Ezért úgy döntött, hogy 25 000 forintos, 35 000 forintos és 45 000 forintos díjakat oszt ki. Azt kívánja ezzel jelezni, hogy az igen magas színvonalú pályamunkák közül nem emelkedett ki *egy* olyan evidensen „legjobb”, mint amilyennek novellapályázatunk első díjasát gondoltuk, s ugyanakkor egy-egy kategóriában többeket kívántunk díjazni, jelezve ezzel azt a meggyőződésünket, hogy ezek hasonló szinten testesítik meg a kritikaírás különböző lehetőségeit.

25 000 forintos díjban részesült:

Bodor Béla: **ANDREJ A RENGETEGBEN** (Bodor Ádám: SINISTRA KÖRZET)

Horányi Márta: „**CSAK EGY SZEMÉLY**” (Petri György verslemeze)

Libisch Károly: **CSODÁK PEDIG NINCSENEK!** (Dudás Lajos-kazetta)

Uhrman Iván: „**NEM NÖTTEK AZ ÉGIG...**” (Jankovics Marcell: A FA MITOLÓGIÁJA)

35 000 forintos díjban részesült:

Bikácsy Gergely: „**NE FÉLJ, ÉDES MÉZ**” (Szép Ernő: SZEGÉNY, GRÓFNÓVEL ÁLMODOTT)

Scholz László: **AZ ADMIRÁLIS (B)IRODALMA** (KOLUMBUSZ ÚTINAPLÓJA Szerb Antal fordításában)

45 000 forintos díjban részesült:

Ambrus Judit: **NÉGY ILLUSZTRÁCIÓ KERESZTURY TIBOR „FÉLTERPESZBEN” CÍMŰ KÖTETÉHEZ**

Argejő Éva: **LAS VEGAS FÉNYEI, NEW YORK ÁRNYAI, ST. LOUIS FÜSTJE**

(Vay Tamás: A POSZTMODERN AMERIKÁBAN)

Beney Zsuzsa: **LABIRINTUSBÓL LABIRINTUSBA** (Beney Zsuzsa [!] verseskötetéről)

Kun Árpád: **TALÁLTAM EGY RÓMAI VERSESKÖNYVET**

(Nádasdy Ádám: KOMOLYABB VERSEK)

Radics Viktória: **VERS AKT** (Marno János: A CSELEKMÉNY – ISTEN HA EGYSZER

LÁBRA KAP)

A döntés után felbontottuk a borítékokat, s rendkívüli örömünkre szolgált, hogy mind az elfogadott, mind a jutalmazott pályázatok között számos ismeretlen névre bukkantunk. Eleve örültünk a pályázatok rendkívül gazdag témakorének, annak, hogy az irodalomkritikák számos közfigyelemben nem álló íróval és költővel foglalkoztak, annak, hogy többen választottak zenei, filozófiai, tudományos témát (sajnáljuk viszont, hogy képzőművészet-kritikusok alig jelentkeztek – igaz, egy nem illusztrált folyóirat természetes akadályt állít e bírálatforma elé).

Az elfogadott pályázatokat ezúttal nem az értékelés sorrendjében közöljük, hanem egyes számaink koncepciójának, elrendezésének igénye szerint. Máris találkozhat az olvasó két pályaművel, amelyek nagyszerűen beleillettek Amerika-számunkba. Az elkövetkező hónapokban aztán mindegyik bírálat sorra kerül, szerzőik pedig – bízunk benne – rendszeres szerzői lesznek a *Holminak*.

Radnóti Sándor